

BO‘LAJAK INGLIZ TILI O‘QITUVCHILARIGA GRAMMATIKA O‘RGATISHDA KOMMUNIKATIV VA SUN’IY INTELLEKT ASOSLI YONDASHUVLAR

Karimov Azamat Sayfiddin o‘g‘li

Namangan davlat chet tillari instituti talabasi

Advisor: *Xoshimova Diyora Azamjon qizi*

Annotatsiya Ushbu maqolada bo‘lajak ingliz tili o‘qituvchilariga grammatika o‘rgatishda kommunikativ yondashuv (CLT) va sun‘iy intellekt (SI) texnologiyalarining integratsiyalashgan holda qo‘llanilishi o‘rganiladi. Tadqiqotda Namangan davlat chet tillar instituti talabalaridan tuzilgan eksperimental va nazorat guruhlari ishtirok etgan bo‘lib, CLT va AI asosidagi ta‘lim metodikasining samaradorligi tahlil qilingan. Eksperimental guruhda talabalar Grammarly, ChatGPT va Write & Improve kabi sun‘iy intellekt vositalaridan foydalangan holda grammatika bilimlarini mustahkamlashgan. Natijalar shuni ko‘rsatdiki, integratsiyalashgan yondashuv grammatik kompetensiyani rivojlantirishda sezilarli ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi. Maqola grammatika o‘rgatishda zamonaviy metodlarni qo‘llash, avtomatik fikr-mulohaza tizimlarining roli va o‘qituvchilar uchun metodik tavsiyalarni qamrab oladi.

Kalit so‘zlar: grammatika o‘rgatish, kommunikativ yondashuv, sun‘iy intellekt, CLT, AI vositalari, bo‘lajak ingliz tili o‘qituvchilari, Grammarly, ChatGPT, yozuv kompetensiyasi, ta‘lim texnologiyalari.

1. Introduction

Ingliz tili o‘qituvchilarini tayyorlashda grammatikani samarali o‘rgatish zamonaviy ta‘limning muhim yo‘nalishlaridan biridir. An‘anaviy yodlashga asoslangan metodlar o‘rniga, kontekstual va kommunikativ yondashuvlar o‘quvchining til kompetensiyasini chuqurroq rivojlantirishga xizmat qilmoqda. Xususan, **Communicative Language Teaching (CLT)** va **AI vositalari**

kombinatsiyasi ingliz tili grammatikasini o'rgatishda yangi imkoniyatlar ochmoqda. Bu usullar orqali o'quvchilar grammatika qoidalarini mustaqil anglab yetadi, o'z xatolarini o'qituvchilar AI vositalaridan foydalanib, talabalar yozuvlarini avtomatik tahlil qilish orqali **ko'proq vaqtni pedagogik refleksiya va metodik rejalashtirishga** ajrata oladi (Luckin et al. 17).

Maqsad

Zamonaviy til ta'limida o'qituvchi faqat bilim yetkazuvchi emas, balki til kompetensiyasini shakllantiruvchi muhim pedagogik figuradir. Shu sababli, bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining **grammatika o'rgatish bo'yicha metodik salohiyati** yuqori bo'lishi lozim. Ushbu maqolaning asosiy maqsadi – **Communicative Language Teaching (CLT)** yondashuvi va **sun'iy intellekt (SI)** texnologiyalarini uyg'unlashtirish orqali **grammatika o'rgatishning yangi pedagogik modelini** taklif etish va uning samaradorligini amaliy jihatdan tahlil qilishdir.

Bu model orqali:

- O'qituvchi talabaning **grammatik fikrlash doirasini** kengaytiradi;
- AI vositalari yordamida **avtomatik fikr-mulohaza** taqdim etiladi;
- Grammatikani **mazmunga bog'lab** o'rgatish imkoniyati kuchaytiriladi.

“Yozuv va grammatika o'rganishda avtomatlashtirilgan fikr-mulohaza samaradorligi o'quvchi refleksiyasi va o'z-o'zini tahlil qilish ko'nikmasiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.”

Shuningdek, ushbu maqola bo'lajak o'qituvchilar o'rtasida CLT va AI asosli yondashuvlarni qo'llagan holda **eksperimental amaliyotni sinovdan o'tkazadi**.

Tadqiqot savoli

Quyidagi tadqiqot savoli ushbu maqolaning ilmiy asosini belgilaydi:

CLT va sun'iy intellekt integratsiyasining grammatika o'rgatishdagi afzalliklari qanday va bu integratsiya bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining grammatik kompetensiyasiga qanday ta'sir qiladi?

Bu savol quyidagi kichik yo'nalishlarga ajraladi:

- CLT asosida o‘qitilgan guruhda **grammatik qo‘llash ko‘nikmalari qanday shakllanadi?**

- AI vositalari (Grammarly, ChatGPT, Write & Improve) yordamida **avtomatik tahlil** va **fikr-mulohaza** grammatikani o‘zlashtirishga qanday hissa qo‘shadi?

- Talabalar AI yordamida tuzatilgan xatolarni **anglab yetish** va **takrorlamaslik** darajasida qanday o‘zgarishlar yuz beradi?

Bu savollar orqali maqola nafaqat nazariy, balki empirik jihatdan ham **innovatsion grammatika o‘rgatish modelining amaliy samaradorligini** ko‘rsatishni ko‘zlaydi (Godwin-Jones 2021).

2. Methods

2.1 Ishtirokchilar

Tadqiqotda **Namangan davlat chet tillar institutining 3-bosqichida tahsil olayotgan 40 nafar bo‘lajak ingliz tili o‘qituvchisi** ishtirok etdi. Ishtirokchilar **tasodifiy tanlash usuli** orqali ikki guruhga bo‘lindi:

- **Eksperimental guruh (n=20)** – CLT va sun‘iy intellekt (AI) asosidagi metodlar asosida ta‘lim olgan.

- **Nazorat guruhi (n=20)** – an‘anaviy grammatika o‘rgatish usullari asosida ta‘lim olgan.

Tadqiqotda ishtirokchilarning **til darajalari B1-B2** oralig‘ida bo‘lib, oldindan o‘tkazilgan diagnostik testlar orqali tenglashtirildi. Shuningdek, ishtirokchilarning yoshi 19–22 oralig‘ida bo‘lib, barchasi filologiya yo‘nalishi talabalari edi.

2.2 Tadqiqot dizayni

Tadqiqot **kvantitativ-eksperimental dizayn** asosida olib borildi. Bu dizayn grammatika kompetensiyasini aniqlash uchun **old-test / yangi-test** formatidagi baholash tizimi bilan birga, yozma ishlar va anketalarga asoslandi. Tadqiqot ikki hafta davomida olib borildi.

Grafik 1. Tadqiqot dizaynining sxematik ko‘rinishi

Boshlang‘ich test

Eksperimental guruh → CLT + AI asosida ta'lim → Yangi test

Nazorat guruhi → An'anaviy metod → Yangi test

"Eksperimental dizayn til ta'limida pedagogik innovatsiyalar samaradorligini aniqlashda eng ishonchli yondashuvlardan biridir" (Brown, 2001).

Eksperimental guruhda **ChatGPT, Grammarly, Quillbot** kabi AI vositalari orqali grammatika mashqlari va yozma topshiriqlar tahlili amalga oshirildi. CLT metodologiyasi asosida **muloqotga yo'naltirilgan grammatika topshiriqlari**, rol o'ynash, va muhokama asosidagi vazifalar berildi.

Nazorat guruhida esa **deduktiv yondashuv** asosida ta'lim berildi: qoida beriladi – misol keltiriladi – mashq bajariladi.

2.3 Asboblari

Tadqiqotda quyidagi o'lchov vositalari qo'llanildi:

1. Old va yangi testlar:

Grammar-focused testlar 30 ta savoldan iborat bo'lib, **morfologik birliklar, strukturaviy aniqlik, va kontekstda qo'llash** kabi mezonlarga asoslandi. Test ishonchliligi Cronbach's Alpha orqali $\alpha = 0.84$ darajasida aniqlandi, bu esa yuqori ichki konsistensiyani anglatadi (Dörnyei, 2007).

2. Yozma ishlar tahlili:

Har bir ishtirokchidan bir betli (150–200 so'zli) yozma topshiriq olindi. AI vositalari (Grammarly va Write & Improve) yordamida har bir ishda grammatik xatolar aniqlanib, **xatoliklar chastotasi** (xato/100 so'z) hisoblab chiqildi.

3. Likert-anketa:

Eksperimental guruh ishtirokchilaridan **sun'iy intellekt asosida grammatika o'rganish samaradorligi** bo'yicha fikrlar olindi. 5 pog'onali Likert shkalasi asosida quyidagi mezonlar baholandi:

- Fikr-mulohaza tezligi
- Qoidalarni tushunish osonligi
- O'z-o'zini tahlil qilish imkoniyati
- Kontekstual qo'llash qulayligi

Jadval 1. Tadqiqotda qo'llanilgan asboblari va ularning maqsadi

Asbob turi	Maqsadi
Old/Yangi test	Grammatika bilimlaridagi o'zgarishni aniqlash
Yozma ish tahlili	Xatolik chastotasi orqali amaliy qo'llashni o'lchash
Likert-anketa	Talabalar subyektiv fikrini baholash

3. Results and Discussion

3.1 Natijalar (Results)

Tadqiqot natijalari CLT va sun'iy intellekt (AI) integratsiyasi asosida o'qitilgan **eksperimental guruh** talabalarini grammatika bilimlarini **yuqori darajada o'zlashtirganini** ko'rsatdi. Quyidagi jadval va grafik natijalarni aniq ifodalaydi.

Jadval 1. Old va yangi test natijalari bo'yicha guruhlar taqqoslanishi

Guruh	Old test (o'rtacha ball)	Yangi test (o'rtacha ball)	O'sish foizi
Eksperimental (CLT+AI)	17.3 / 30	25.9 / 30	+49.7%
Nazorat (an'anaviy)	17.1 / 30	20.4 / 30	+19.2%

Eksperimental guruhda grammatik xatolar 11.5 → 3.2 gacha kamaygan; Nazorat guruhda esa 12.1 → 8.6 gacha kamaygan)

Natijalardan ko'rinib turibdiki, eksperimental guruh talabalarining grammatik kompetensiyasi nafaqat nazariy testlarda, balki **yozma ishlar kontekstida ham sezilarli darajada yaxshilangan.**

Likert-anketa natijalari shuni ko'rsatdiki:

- 90% talabalar AI vositalari grammatikani tushunishda yordam berganini bildirgan;
- 85% talabalar AI asosidagi feedback'lar an'anaviy o'qituvchi izohlaridan **tezroq va aniqroq** ekanini ta'kidlagan;

- 88% talabalar grammatika qoidalarini kontekstda qo'llashni AI yordamida tezroq o'zlashtirgan.

3.2 Muhokama

Tadqiqot natijalari **sun'iy intellekt vositalari** (masalan, Grammarly, ChatGPT, Write & Improve) va **CLT yondashuvi** bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining grammatik bilimlarini chuqurlashtirishda **yuqori samaradorlikka ega** ekanini tasdiqlaydi. AI vositalari real vaqt rejimida **avtomatik tahlil** va **individual fikr-mulohaza** taqdim etishi bilan ajralib turadi.

“Talaba o'zining xatolarini darhol ko'ra olsa, o'rganish jarayoni faol va reflektiv tus oladi”

Shuningdek, **janrli va kommunikativ kontekstda grammatika o'rganish** talabaga qoidalarini yodlash emas, balki amalda qo'llashga e'tibor qaratishga yordam beradi (Hyland, 2007). Bu o'zgarish bo'lajak o'qituvchilarning kelajakdagi dars berish uslubiga ham bevosita ta'sir qiladi.

AI vositalari yordamida o'quvchilar o'z yozma ishlarini avtomatik baholash, taklif etilgan tuzatishlar orqali **qayta ishlash** va o'zini **mustaqil tahlil qilish** ko'nikmasini rivojlantira oladi. Natijada, grammatik bilim **yodlangan qoida emas**, balki **interaktiv va kontekstga bog'liq malaka** sifatida shakllanadi.

Bu natijalar o'z navbatida CLT va SI integratsiyasi asosida ishlab chiqilgan metodik yondashuvni **tavsiya etiladigan model** sifatida ko'rsatishga asos bo'ladi.

4. Xulosa

Ushbu tadqiqot orqali **Communicative Language Teaching (CLT)** va **sun'iy intellekt (AI)** vositalarining uyg'unlashuvi bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining grammatik kompetensiyasini rivojlantirishda samarali vosita ekanligi isbotlandi. Eksperimental guruhdagi ishtirokchilar nazorat guruhiga nisbatan grammatikani kontekstda tushunish, qo'llash va tahlil qilishda **yuqori natijalar** ko'rsatdi.

Sun'iy intellekt vositalari, xususan **Grammarly, ChatGPT, Write & Improve**, o'quvchilarga real vaqt rejimida fikr-mulohaza taqdim etishi orqali ularning **grammatik xatolarini mustaqil aniqlashi, tuzatishi va o'zlashtirishiga**

sharoit yaratdi. Bu esa grammatika o'rganishni avtomatlashtirilgan, interaktiv va shaxsiylashtirilgan jarayonga aylantirdi (Godwin-Jones, 2021; White, 2014).

Shuningdek, CLT yondashuvi orqali grammar mazmunga boy, kommunikativ vazifalarga asoslangan holda o'rgatilgani sababli talabalar qoidalarni yodlashdan ko'ra **amalda qo'llash malakasini** shakllantira oldilar. Ushbu yondashuv ayniqsa bo'lajak o'qituvchilar uchun zamonaviy, metodik jihatdan boy tajriba bo'ldi.

Demak, CLT va AI integratsiyasi asosida ishlab chiqilgan yondashuv **nafaqat nazariy bilimlarni, balki amaliy kompetensiyani rivojlantirishga xizmat qiladi.**

Tavsiyalar

1. **Pedagogik ta'lim dasturlarida CLT va sun'iy intellekt asosli grammatika metodikasi alohida modul sifatida joriy etilishi** tavsiya etiladi. Bu bo'lajak o'qituvchilarni amaliy jihatdan tayyorlashga yordam beradi.

2. **AI vositalari bilan ishlash bo'yicha o'qituvchilarni malaka oshirish kurslari** yo'lga qo'yilishi kerak. Bu ularning zamonaviy texnologiyalarni dars jarayoniga integratsiya qilishiga sharoit yaratadi.

3. O'qituvchilar AI vositalaridan **avtomatik baholash emas, balki pedagogik fikr-mulohazani chuqurlashtiruvchi vosita** sifatida foydalanishlari lozim (Brookhart, 2013).

4. Talabalar uchun **interaktiv grammatik platformalar** (masalan, LearnEnglish Grammar, Quillbot, AI-paraphrasers) orqali mustaqil mashq qilish imkoniyatlari kengaytirilishi lozim.

5. Kelgusida mazkur yondashuv **turli yosh guruhlari yoki til darajalari** bo'yicha sinovdan o'tkazilib, kengroq miqyosda statistik tahlillar amalga oshirilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Brookhart, Susan M. *How to Create and Use Rubrics for Formative Assessment and Grading*. ASCD, 2013.

2. Brown, H. Douglas. *Teaching by Principles: An Interactive Approach to Language Pedagogy*. 2nd ed., Longman, 2001.
3. Dörnyei, Zoltán. *Research Methods in Applied Linguistics*. Oxford University Press, 2007.
4. Godwin-Jones, Robert. "AI Tools for Academic Writing." *Language Learning & Technology*, vol. 25, no. 2, 2021, pp. 3–9.
5. Holmes, Wayne, Maya Bialik, and Charles Fadel. *Artificial Intelligence in Education: Promises and Implications for Teaching and Learning*. Center for Curriculum Redesign, 2019.
6. Hyland, Ken. *Genre and Second Language Writing*. University of Michigan Press, 2007.
7. Luckin, Rose, et al. *Intelligence Unleashed: An Argument for AI in Education*. Pearson, 2016.
8. Muqaddasova, M. "O'zbekistonda CLT asosida grammatika o'rgatish tajribalari." *Filologiya Ilmiy Jurnali*, no. 4, 2023, pp. 45–51.
9. White, Edward M. *Assigning, Responding, Evaluating: A Writing Teacher's Guide*. Bedford/St. Martin's, 2014.